

ARAŞTIRMA

Hemşirelik Bölümü Öğrencilerinin Eğitim Algıları ile Kaygı ve Umutsuzluk
Düzeylerine Yönelik Bir Araştırma: Sağlık Yüksekokulu Örneği

A Study For The Investigation Of The Nursing Students' Perceptions of Education
And Anxiety And Hopelessness Levels: The Case of The School of Health

Soner Taslak¹, Çağdaş Işıkyay²

¹Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme AD, Muğla, Türkiye.

²Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme AD Doktora Öğrencisi, Muğla, Türkiye.

Özet

Amaç: Hemşirelik öğrencilerinin eğitim algıları ile kaygı ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin, çeşitli faktörler açısından ortaya konulmasıdır.

Materyal-Metod: Çalışmanın örneklemini, Muğla Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü 3. ve 4. sınıflarında okuyan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 270 öğrenci oluşturmuştur. Öğrencilere, sosyo-demografik özellikler ve eğitim algısını ölçmeye yönelik hazırlanan sorular ile Durumluk-Süreklilik Kaygı Envanteri ve Beck Umutsuzluk Ölçeği'nden oluşan anket formu, Aralık 2014 tarihinde gözetim altında uygulanarak veriler toplanmıştır. Veriler SPSS 22.0 (The Statistical Program for Social Science) paket programı ile değerlendirilmiştir.

Bulgular: Örnek kitleyi oluşturan öğrencilerin demografik açıdan %67,8'inin bayan olduğu, %63,7'sinin uyku sorunu yaşamadığı, %66,7'sinin bölümü isteyerek seçtiği tespit edilmiştir. Okul arkadaşlarıyla ilişkileri 'yetersiz' olan öğrencilerin, durumluk kaygı ve umutsuzluk düzeylerinin, 'çok iyi' olanlara göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık ($p<0,05$) gösterdiği ve mesleği sevdiğini belirten öğrencilerin, durumluk-süreklilik kaygı düzeyinin diğer gruplara göre anlamlı olarak ($p<0,05$) daha düşük olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte, eğitim algısı olumsuz olan katılımcıların, daha yüksek durumluk-süreklilik kaygı yaşadıkları, olumlu olanların ise daha umutlu oldukları belirlenmiştir. Ayrıca umutsuzluk ile hem durumluk kaygı ($r=0,32$, $p<0,01$) hem de süreklilik kaygı ($r=0,33$, $p<0,01$) arasında pozitif yönlü, istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu ancak; eğitim algısı ($r=-,05$, $p>0,05$) ile arasında anlamlı ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Sonuç: Bireylerin algıladığı eğitim kalitesi, geleceğe daha kaygısız bir şekilde bakmalarının en önemli belirleyicisi olmaktadır. Alınan eğitime yönelik olumsuz algıya sahip öğrencilerde umutsuzluk, kötümserlik duygularının gelişmesi doğal bir sonuç olarak kabul edilebilir. Bu nedenle, mesleki eğitim sırasında destek danışmanlık hizmetlerinin verilmesiyle ve bilimsel aktivitelerin artırılmasıyla eğitim algısı olumlu yönde etkilenebilir.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik, Eğitim Algısı, Kaygı, Umutsuzluk.

Abstract

Objective: The purpose of the current study is to reveal the relationship between the nursing students' perceptions of education and their anxiety and hopelessness levels in terms of various factors.

Material-Method: The purpose of the current study is to reveal the relationship between the nursing students' perceptions of education and their anxiety and hopelessness levels in terms of various factors.

Results: It was determined that 67,8% of the participants are females, 63,7% do not have any sleeping problems and 66,7% selected their department willingly. The state anxiety and hopelessness levels of the participants considering their relationships with their peers "inadequate" were found to be significantly different from those of the participants viewing their relationships "very good" ($p<0,05$) and the state-trait anxiety levels of the students stating that they love their profession were found to be significantly different from the other groups ($p<0,05$). In addition to this, the participants having negative perceptions of education were found to be experiencing higher levels of state-trait anxiety and the participants having positive perceptions of education are more hopeful. Furthermore, a positive significant correlation was found between hopelessness and both state anxiety ($r=0,32$, $p<0,01$) and trait anxiety ($r=0,33$, $p<0,01$); however, no such correlation was found between hopelessness and perception of education ($r=-,05$, $p>0,05$).

Discussion: The quality of education as perceived by individuals is the most important determiner of whether they will be hopeful about their future. Students having negative perceptions of the education taken are naturally expected to develop the feelings of unhappiness and pessimism. Therefore, the perception of education can be enhanced by providing support counseling services and increasing scientific activities during vocational education.

Keywords: Nursing, Perception of Education, Anxiety, Hopelessness

Giriş

Günümüzde; teknoloji, sağlık bilimlerindeki gelişmeler, ekonomi, kentleşme, endüstrileşme ve yaşam biçimleri gibi faktörlerin birbirleri ile etkileşimleri sonucu tüm toplumlarda, bireylerin sağlık bakım gereksinimleri günden güne değişiklik göstermektedir. Sağlık bakımı, insanın temel haklarından biridir. Temel sağlık hizmetlerinin başarısı, sağlık bakım sistemindeki değişikliklerin hastanın bakım standardını arttıracak şekilde kullanılmasına ve bakım verecek hemşire ve diğer sağlık personelinin iyi yetiştirilmesine bağlıdır (1).

Hemşirelik eğitiminin temel amacı; öğrencilere profesyonel hemşirelik özelliklerini kazandırmak, öğrencileri gelecekteki meslek yaşantılarına uygun şekilde hazırlamak, ülkesine karşı görev ve sorumluluklarının bilincinde, sağlığı koruma ve geliştirmenin önemini kavramış, var olan sağlık sorunlarına yanıt verebilecek iyi nitelikte hemşireler yetiştirmektir (2,3,4). Hemşirelik eğitimi kuramsal ve uygulamalı öğrenim ve öğretim yaşantılarını içeren, oldukça stres yüklü bir eğitimidir. Böylesine stresli bir eğitim öğrencilerin kaygılarını ve benlik saygılarını etkilemektedir (4,5). Eğitim süreci içinde yaşanan yoğun kaygının öğrencinin başarısını da olumsuz yönde etkileyen önemli bir faktör olduğu bilinmektedir (6). Bununla birlikte üniversite öğrencilerinin yaşadıkları sosyal, ekonomik ve işsizlik gibi sorunlar da bireylerin ruh sağlığını olumsuz yönde etkilemekte ve umutsuzluğa neden olabilmektedir (7).

Kaygı her bireyin yaşamının belirli dönemlerinde zaman zaman yaşadığı ve sıklıkla fizyolojik belirtilerin eşlik ettiği, yaşamı tehdit eden ya da tehdit şeklinde algılanan, rahatsız edici endişe ve korku duygusudur (8,9). Asıl amacı yaşamın sürdürülmesi, uyum davranışının gelişiminin sağlanması olan bu duygu yardımıyla bilinmeyen, yeni ya da tehlikeli uyarılardan sakınma ve baş etme gibi davranışlar görülür. Bir yere kadar sağlıklı olan bu duygunun yaşanması, bir süre sonra kişinin yaşamını, aktivitelerini, sosyal yaşamını ve kişiler arası ilişkilerini olumsuz etkilemektedir (10). Bu aşamadan sonra kaygı, kişide ruhsal sorunlar yaratan bir duygu olarak görülmektedir (11). Tehlikeli koşulların yarattığı geçici durumlara bağlı olarak gözlenebilen durağan kaygı türü “durumluk kaygı”, içten kaynaklanan, bireye özdeğerlerinin tehdit edildiği hissini veren, bireyin içinde bulunduğu bazı durumları stresli olarak yorumlamasına yol açan kaygı türü ise “sürekli kaygı” olarak tanımlanmaktadır (12). Kaygıya yönelik sorunların çözülmesinde, kişinin olayı ve sorunu kavraması, baş etme mekanizmaları, destekleyici kişilerin niteliği ve bulunabilirliği önem taşımaktadır (10).

Umutsuzluk ise başarısızlıklarını hiçbir zaman yene-meyeceğine, problemlerini hiçbir zaman çözemeyeceğine inanması, gerçekçi bir nedeni olmadığı halde yaşantılarına yanlış anlamlar yüklemesi ve amacına ulaşmak için çabalamadığı halde bunlardan negatif sonuçlar beklemesi olarak tanımlanmaktadır (13). Umut ve umutsuzluk karşıt beklentilerdir. Umut gelecekle ilgili bir amacı gerçekleştirmedeki olumlu, umutsuzluk ise olumsuz beklentilerdir (14). Umut bireyin yaşama gücüdür. Birey umutlu olduğu sürece geleceğe dönük planlar yapar. Umut, bireyin karşılaştığı problemlerine çözüm bulmada bireye güç verir

(15). Umutta gelecekteki amacın gerçekleşmesi düşüncesi hâkim iken umutsuzlukta gerçekleşmeme düşüncesi hâkimdir (13). Umutsuzluk sonucunda ise depresyon ve özkıyım gibi ruhsal sorunlar ortaya çıkabilmektedir (14,16).

Üniversite öğrencileri öğrenimleri boyunca aileden ayrılmaya, yeni çevre-arkadaş edinme, yalnız kalma korkusu, ekonomik güçlükler, yurt hayatına alışma, gelecekteki mesleği ve çalışma hayatıyla ilgili kaygı gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Hemşirelik öğrencileri ise bu sorunlara ek olarak, sağlık bilimleri alanında öğrenci olmanın güçlükleri ile de baş etmek durumundadırlar. Sağlık bakım sisteminin güçlükleri (hastane rutinleri, hasta bakımı, sağlık bakımına karar verme, ölüme tanık olma gibi), sağlıklı ve hasta bireyin bakımına aktif olarak katılan hemşirelik öğrencileri üzerinde kaygı yaratmaktadır. Stres yaratan olaylar, öğrencilerin ruh sağlığını olumsuz etkileyebilmektedir (17).

Böylesine stresli bir eğitimin, öğrencilerin kaygı ve umutsuzluk yaşamalarına neden olduğu gözlenmektedir. Hemşirelik bölümü öğrencilerinin kaygı ve umutsuzluk düzeylerinin belirlenmesi ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi, hem eğitim hemde meslek hayatlarında başarılı olmalarında etkili olabilir. Bu araştırma, hemşirelik öğrencilerinin eğitim algıları ile kaygı ve umutsuzluk düzeyleri arasında ki ilişkinin, çeşitli faktörler açısından ortaya konulması amacıyla yapılmıştır.

Materyal-Metod

Araştırma, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar ve Yayın Etiği Kurulu'ndan gerekli etik kurul onayı, okul yönetiminden gerekli izin ve katılımcılardan sözlü onam alınarak Aralık 2014'de yapılmıştır. Tanımlayıcı tipte olan bu araştırmanın evrenini Muğla Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü 3. ve 4. sınıflarında okuyan 384 öğrenci oluşturmuştur. Herhangi bir örneklem grubu seçilmeden tam sayım yöntemi benimsenerek evrenin tümü araştırma kapsamına alınmış, 22-28 Aralık 2014 tarihleri arasında okulda bulunan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 270 öğrenciye anket formu gözlem altında uygulanmıştır. Anket geri dönüş oranı %70,30'dur. Anket formu sosyo-demografik özellikleri belirlemeye yönelik sorular ile eğitim algısını ölçmeye yönelik hazırlanan olumlu ifadeler, Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri ve Beck Umutsuzluk Ölçeği'nden oluşmaktadır (18-25).

Katılımcıların eğitim algısı, öğrencilerin eğitim süresi boyunca aldıkları derslere ilişkin genel düşünce ve değerlendirmelerini elde etmeye yönelik biçimde hazırlanmıştır. Bu kapsamda; derslerde aktarılan mesleki ve teorik bilgiler, kullanılan ders materyalleri, anlaşılabilirlik düzeyi, uygulama saatlerinin yeterliliği, fiziki koşullar, uygulamalarda etkin rol alabilme, eğitimin mesleki beceri kazandırma düzeyi, düzenlenen bilimsel toplantılar, öğrenci ve öğretim elemanı sayısı ve kalitesi konularında 20 adet olumlu ifade yer almıştır. Bu ifadelere katılımcıların verdiği cevaplar, likert tipi beşli ölçek (1: Kesinlikle katılmıyorum; 5: Tamamen katılıyorum) kullanılarak değerlendirilmiştir (Cronbach Alpha: 0.85) (18,23). Yüksek puanlar yüksek eğitim algısını ifade etmektedir. Eğitim algısının düzeyini belirlemekle ilgili kesin bir kesme noktası bulunmamakla birlikte aşağıdaki şekilde

değerlendirilmiştir: 1,5'den az-oldukça düşük, 1,5 - 2,5'den az- düşük, 2,5 - 3,5'den az- orta, 3,5 - 4,5'den az- yüksek, 4,5 ve üzeri- oldukça yüksek.

Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri (State – Trait Anxiety Inventory-STAI) Spielberger ve arkadaşları (1970) tarafından geliştirilmiştir (26). Ölçeğin Türkiye'deki geçerlik ve güvenilirliği Öner ve Le Compte (1985) tarafından yapılmış, Alpha güvenilirlik katsayısı Durumluk Kaygı Ölçeği için çeşitli uygulamalarda 0,94-0,96, Sürekli Kaygı Ölçeği için 0,83-0,87 arasında bulunmuştur. Ölçek Durumluk Kaygı Ölçeği ve Sürekli Kaygı Ölçeği olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Durumluk Kaygı Ölçeği; bireyin belirli bir anda ve belirli koşullarda kendini nasıl hissettiğini, Sürekli Kaygı Ölçeği ise; bireyin içinde bulunduğu durum ve koşullardan bağımsız olarak, kendini nasıl hissettiğini belirlemektedir. Her ölçek 20 maddelik iki tür ifade içermektedir. Doğrudan ifadeler olumsuz duyguları, tersine dönmüş ifadeler ise olumlu duyguları dile getirir. Durumluk Kaygı Ölçeği'nde tersine dönmüş ifadeler 1, 2, 5, 8, 10, 11, 15, 16, 19 ve 20., Sürekli Kaygı Ölçeği'nde ise 21, 26, 27, 30, 33, 36 ve 39. maddelerdir. Durumluk kaygı ölçeğinde cevaplar 4'lü ölçek (hiç, biraz, çok, tamamıyla) ile değerlendirilmiştir (Cronbach Alpha:0,93). Sürekli kaygı ölçeğinde de katılımcıların cevapları 4'lü ölçek (hiçbir zaman, bazen, çok zaman, hemen her zaman) ile ölçülmüştür (Cronbach Alpha:0,97). Her iki ölçekten elde edilen toplam puan değeri 20 ile 80 arasında değişmektedir. Büyük puan yüksek kaygı seviyesini, küçük puan ise düşük kaygı seviyesini belirtmektedir (25). Durumluk-Sürekli Kaygı düzeyini belirlemekle ilgili kesin bir kesme noktası bulunmamakla birlikte aşağıdaki şekilde değerlendirilmiştir: 1,5'den az- düşük, 1,5-2,5'den az- orta, 2,5 ve üzeri- yüksek.

Beck ve arkadaşları (1974) tarafından geliştirilen Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ) Evet, Hayır seçeneklerinden oluşmaktadır ve ölçekten alınabilecek puan 0-20 arasındadır. BUÖ'nin 11 doğru, 9 yanlış yanıt anahtarı vardır ve uyumlu her yanıt için 1, uyumsuz her yanıt için 0 puan verilmektedir. Ölçekte 1, 3, 5, 6, 8, 10, 13, 15, 19. Maddelere "hayır" yanıtı için, 2, 4, 7, 9, 11, 12, 14, 16, 17, 18 ve 20. maddelere ise "evet" yanıtı için birer puan verilmektedir. Ölçekten elde edilen toplam puan umutsuzluk puanını vermektedir. Alınan puanın yüksek olması, bireyin umutsuzluğunun yüksek olduğunu göstermektedir. Bu ölçek, ilk olarak Beck ve arkadaşları (1974) tarafından uygulanmış ve Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısının 0,93 olduğu bulunmuştur (27). Araştırma da, Seber (1991) tarafından Türkçeye çevirisi yapılan BUÖ kullanılmıştır (24). Seber ve arkadaşları (1993), BUÖ'nün Türkiye'deki geçerliliği ve güvenilirliği üzerine yaptıkları çalışmada Cronbach Alpha katsayısını 0,86 olarak bulmuşlardır (28). Ölçeğin mevcut örneklem için Cronbach Alpha değeri 0,84'tür. Umutsuzluk düzeyini belirlemekle ilgili kesin bir kesme noktası bulunmamakla birlikte aşağıdaki şekilde değerlendirilmiştir: 0,33'den az- düşük, 0,33-0,66'dan az- orta, 0,66 ve üzeri- yüksek. Araştırmanın verileri SPSS 22.0 (The Statistical Program for Social Science) paket programı ile değerlendirilerek, değişkenlerin niteliğine bağlı olarak frekans ve yüzde tabloları çıkarılmıştır. Analizlerde iki

grup arasındaki farkları incelemek için bağımsız t testi, ikiden fazla grubun karşılaştırmasında tek yönlü varyans analizi (One-Way ANOVA) ve post hoc analizinin Tukey HSD testi kullanılmıştır. Ortalamalar, standart sapma (S) ile birlikte verilmiş, $p < 0,05$ anlamlılık düzeyi olarak kabul edilmiştir. Eğitim algısı, durumluk-sürekli kaygı ve umutsuzluk arasındaki ilişki; eğer varsa ilişkinin yönü Pearson's Korelasyonu ile elde edilmiştir (29,30).

Bulgular

Araştırmada yaş, sınıf, lise türü, yaşanılan mekan, ailenin aylık geliri, kronik hastalık, alkol kullanımı, barınma ve çalışmak istenilen alan ile eğitim algısı, durumluk-sürekli kaygı ve umutsuzluk arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir ($p > 0,05$). Bununla birlikte; cinsiyet, uyku sorunu, sigara kullanımı, okulu isteyerek tercih etme, okul başarı durumu, okul arkadaşları ile ilişkiler, eğitim kurumunda bulunmaktan memnuniyet, alınan eğitimden memnuniyet, mesleği seçme nedenleri gibi sosyo-demografik değişkenlerle, öğrencilerin eğitim algısı, durumluk kaygı, sürekli kaygı ve umutsuzluk düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılığın varlığı incelenmiştir (Tablo 1,2,3).

Tablo 1'e göre; erkekler ile kadınlar arasında eğitim algısı ($t=3,38$, $p < 0,05$) ve umutsuzluk ($t=2,46$, $p < 0,05$) düzeyi açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Uyku sorunu yaşayan ve yaşamayan öğrenciler arasında durumluk kaygı ($t=3,82$, $p < 0,05$), sürekli kaygı ($t=4,19$, $p < 0,05$) ve umutsuzluk ($t=2,00$, $p < 0,05$) düzeyleri açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, sigara kullanan öğrencilerle kullanmayanlar arasında eğitim algısı ($t=2,97$, $p < 0,05$) değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmüştür.

Tablo 2 incelenecek olursa; 'okulu isteyerek tercih etme' değişkeni ile eğitim algısı ($t=2,36$, $p < 0,05$) ve sürekli kaygı ($t=-2,63$, $p < 0,05$) arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan, okul arkadaşlarıyla ilişkileri 'çok iyi' olan öğrencilerin eğitim algısı ortalaması (Ort.=2,72, S=0,75), 'iyi' (Ort.=2,61, S=0,59), orta (Ort.=2,54, S=0,63) ve yetersiz (Ort.=2,47, S=0,79) olanlara göre yüksek olmakla birlikte yapılan anova testi sonucunda; okul arkadaşlarıyla ilişkiler ve eğitim algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık ($F=1,08$, $p > 0,05$) bulunmamıştır. Ayrıca, 'okul arkadaşlarıyla ilişkiler' değişkeni ile öğrencilerin durumluk kaygı ($F=5,46$, $p < 0,05$), sürekli kaygı ($F=4,46$, $p < 0,05$) ve umutsuzluk ($F=3,12$, $p < 0,05$) düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Anlamlı farklılığın kaynağını belirlemeye yönelik yapılan Tukey HSD testine göre; arkadaş ilişkileri iyi (Ort.=2,02, S=0,68), orta (Ort.=2,16, S=0,72) ve yetersiz (Ort.=2,35, S=0,93) olan öğrencilerin, çok iyi (Ort.=1,74, S=0,66) olan öğrencilere göre anlamlı olarak daha yüksek düzeyde durumluk kaygı yaşadıkları, arkadaş ilişkileri orta (Ort.=2,35, S=0,59) düzeyde olan öğrencilerin çok iyi (Ort.=2,03, S=0,42) olan öğrencilere göre anlamlı olarak daha yüksek düzeyde sürekli kaygı yaşadıkları ve arkadaş ilişkileri yetersiz (Ort.=0,29, S=0,46) olan öğrencilerin çok iyi (Ort.=0,04, S=0,20) olan öğrencilere göre anlamlı olarak umutsuz oldukları bulunmuştur.

Tablo 1. Sosyo-demografik değişkenlere göre eğitim algısı, durumluk –süreklilik kaygı ve umutsuzluk puan ortalamaları arasındaki farklılıklar ve t istatistiği.

Sosyo-Demografik Değişkenler	n	%	Eğitim Algısı		Durumluk Kaygı		Süreklilik Kaygı		Umutsuzluk	
			Ort.	S	Ort.	S	Ort.	S	Ort.	S
Cinsiyet										
Erkek	87	32,2	2,81	,67	2,03	0,70	2,12	0,54	0,20	0,40
Kadın	183	67,8	2,53	0,63	1,99	0,73	2,19	0,48	0,08	0,28
			t=3,38	p=0,00*	t=0,42	p=0,67	t=-0,98	p=,32	t=2,46	tp=0,01*
Uyku Sorunu										
Var	98	36,3	2,66	0,65	2,22	0,69	2,33	0,49	0,18	0,38
Yok	172	63,7	2,59	0,66	1,88	0,70	2,07	0,48	0,09	0,29
			t=0,77	p=0,44	t=3,82	p=0,00*	t=4,19	p=0,00*	t=2,00	p=0,04*
Sigara Kullanımı										
Evet	84	31,1	2,79	0,69	2,13	0,80	2,23	0,61	0,17	0,38
Hayır	186	68,9	2,54	0,63	1,95	0,67	2,13	0,44	0,10	0,30
Toplam	270	100,0	t=2,97	p=0,00*	t=1,78	p=0,07	t=1,32	p=,18	t=1,60	p=0,11

*p<0,05 , n=Sayı, %=Yüzde, Ort.=Ortalama, S=Standart Sapma

Tablo 2. Okula yönelik bazı değişkenlere göre eğitim algısı, durumluk –süreklilik kaygı ve umutsuzluk puan ortalamaları arasındaki farklılıklar.

Değişkenler	n	%	Eğitim Algısı		Durumluk Kaygı		Süreklilik Kaygı		Umutsuzluk	
			Ort	S	Ort	S	Ort	S	Ort	S
Okulu İsteyerek Tercih Etme										
Evet	180	66,7	2,68	0,67	1,97	0,71	2,11	0,47	0,12	0,32
Hayır	90	33,3	2,48	0,62	2,06	0,73	2,28	0,54	0,13	0,34
			t=2,36	p=0,01*	t=-0,95	p=0,34	t=-2,63	p=0,00*	t=-0,25	p=0,79
Okul Başarı Durumu										
Çok iyi	14	5,2	3,00	,55	1,85	0,77	2,07	0,26	0,14	0,36
İyi	110	40,8	2,58	0,68	1,91	0,76	2,15	0,52	0,10	0,31
Orta	127	47,0	2,63	0,65	2,05	0,60	2,15	0,47	0,11	0,32
Düşük	19	7,0	2,47	0,61	2,31	1,00	2,42	0,60	0,26	0,45
			F=2,02	p=0,11	F=2,13	p=0,09	F=1,83	p=0,14	F=1,21	p=0,30
Okul Arkadaşları İle İlişkiler										
Çok iyi	66	24,4	2,72	0,75	1,74	0,66	2,03	0,42	0,04	0,20
İyi	134	49,6	2,61	0,59	2,02	0,68	2,15	0,47	0,12	0,33
Orta	53	19,6	2,54	0,63	2,16	0,72	2,35	0,59	0,16	0,37
Yetersiz	17	6,4	2,47	0,79	2,35	0,93	2,23	0,56	0,29	0,46
Toplam	270	100,0	F=1,08	p=0,35	F=5,46	p=0,00*	F=4,46	p=0,00*	F=3,12	p=0,02*

*p<0,05

Tablo 3. Bazı Değişkenlere Göre Eğitim Algısı, Durumluk–Sürekli Kaygı ve Umutsuzluk Puan Ortalamaları Arasındaki Farklılıklar ve Varyans Analizi

Değişkenler (n:270)	n	%	Eğitim Algısı		Durumluk Kaygı		Sürekli Kaygı		Umutsuzluk	
			Ort	S	Ort	S	Ort	S	Ort	S
Mesleği Seçme Nedenleri										
İş bulma kolaylığı (atama vs.)	149	55,2	2,61	0,66	2,04	0,69	2,18	0,51	0,13	0,34
Puanım hemşireliğe yettiği için	25	9,3	2,60	0,76	2,28	0,84	2,28	0,45	0,08	0,27
Ailem istedi	25	9,3	2,56	0,65	1,96	0,73	2,24	0,43	0,12	0,33
Mesleği seviyorum	27	10,0	2,59	0,63	1,66	0,67	1,92	0,47	0,07	0,26
İnsanlara yardım etmeyi seviyorum	33	12,1	2,78	0,54	1,78	0,64	2,03	0,39	0,12	0,33
Çevre/ basın vs. etkisi	3	1,1	2,66	0,57	2,33	1,15	2,33	1,15	0,00	0,00
Diğer	8	3,0	2,50	0,92	2,50	0,53	2,62	0,51	0,37	0,51
			F=0,44	p=0,84	F=3,05	p=0,00*	F=3,07	p=0,00*	F=1,02	p=0,40
Eğitim Kurumunda Bulunmaktan Memnuniyet										
Tamamen memnunum	27	10,0	3,25	0,52	1,51	0,57	1,85	0,53	0,00	0,00
Kısmen Memnunum	162	60,0	2,66	0,61	2,00	0,65	2,14	0,47	0,11	0,31
Kararsızım	31	11,4	2,54	0,62	2,32	0,83	2,25	0,51	0,25	0,44
Kısmen memnun değilim	25	9,3	2,32	0,55	2,28	0,89	2,44	0,50	0,16	0,37
Tamamen memnun değilim	25	9,3	2,08	0,64	1,92	0,64	2,28	0,45	0,16	0,37
			F=14,41	p=0,00*	F=5,98	p=0,00*	F=5,44	p=0,00*	F=2,45	p=0,04*
Alınan Eğitimden Memnuniyet										
Tamamen memnunum	11	4,1	3,18	0,60	1,54	0,82	1,81	0,87	0,18	0,40
Kısmen Memnunum	117	43,3	2,84	0,62	1,91	0,68	2,11	0,43	0,08	0,28
Kararsızım	36	13,3	2,80	0,52	2,08	0,76	2,11	0,39	0,05	0,23
Kısmen memnun değilim	51	18,9	2,41	0,53	2,07	0,62	2,25	0,56	0,11	0,32
Tamamen memnun değilim	55	20,4	2,10	0,56	2,18	0,77	2,30	0,50	0,25	0,43
Toplam	270	100,0	F=20,02	p=0,00*	F=2,70	p=0,03*	F=3,27	p=0,01*	F=3,07	p=0,01*

Tablo 3'e göre; 'mesleği seçme nedenleri' değişkeni ile durumluk kaygı ($F=3,05$, $p<0,05$) ve sürekli kaygı ($F=3,07$, $p<0,05$) arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Tukey HSD testine göre; puanının hemşireliğe yettiğini (Ort.=2,28, $S=0,84$) belirten öğrencilerin, mesleği sevdiğini (Ort.=1,66, $S=0,67$) ifade edenlere göre anlamlı olarak daha yüksek oranda durumluk kaygı yaşadıkları ve mesleği seçme nedenini 'diğer' (Ort.=2,62, $S=0,51$) olarak belirten öğrencilerin, 'mesleği seviyorum' (Ort.=1,92, $S=0,47$) ve 'insanlara yardım etmeyi seviyorum' (Ort.=2,03, $S=0,39$) olarak belirtenlere göre anlamlı olarak daha yüksek düzeyde sürekli kaygı yaşadıkları saptanmıştır. Mesleği seçme nedenleri ile eğitim algısı ($F=0,44$, $p>0,05$) ve umutsuzluk ($F=1,02$, $p>0,05$) arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunamamıştır.

Araştırmada, 'eğitim kurumunda bulunmaktan memnuniyet' değişkeni ile eğitim algısı ($F=14,41$, $p<0,05$), durumluk kaygı ($F=5,98$, $p<0,05$), sürekli kaygı ($F=5,44$, $p<0,05$) ve umutsuzluk ($F=2,45$, $p<0,05$) arasında istatistiksel olarak

anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Tukey HSD testine göre; kurumdan tamamen memnun (Ort.=3,25, $S=0,52$) olanların, kısmen memnun (Ort.=2,66, $S=0,61$), kararsız (Ort.=2,54, $S=0,62$), kısmen memnun olmayan (Ort.=2,32, $S=0,55$) ve tamamen memnun olmayanlara (Ort.=2,08, $S=0,64$) göre anlamlı olarak daha yüksek eğitim algısına sahip oldukları bulunmuştur. Bununla birlikte, kısmen memnun (Ort.=2,00, $S=0,65$), kararsız (Ort.=2,32, $S=0,83$) ve kısmen memnun olmayanların (Ort.=2,28, $S=0,89$), tamamen memnun olanlara (Ort.=1,5, $S=0,57$) göre anlamlı olarak daha yüksek durumluk kaygı yaşadıkları belirlenmiştir. Ayrıca, kısmen memnun (Ort.=2,14, $S=0,47$), kararsız (Ort.=2,25, $S=0,51$) ve kısmen memnun olmayanların (Ort.=2,44, $S=0,50$), tamamen memnun olanlara (Ort.=1,85, $S=0,53$) göre anlamlı olarak daha yüksek sürekli kaygı yaşadıkları ve kararsız (Ort.=0,25, $S=0,44$) olanların, tamamen memnun olanlara (Ort.=0,00, $S=0,00$) göre anlamlı olarak daha yüksek umutsuzluk yaşadıkları ortaya konulmuştur.

Çalışmada, 'alınan eğitimden memnuniyet' değişkeni ile

eğitim algısı ($F=20,02$, $p<0,05$), durumluk kaygı ($F=2,70$, $p<0,05$), sürekli kaygı ($F=3,27$, $p<0,05$) ve umutsuzluk ($F=3,07$, $p<0,05$) arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Tukey HSD sonuçlarına göre; eğitimden tamamen memnun ($Ort.=3,18$, $S=0,60$), kısmen memnun ($Ort.=2,84$, $S=0,62$) ve kararsız ($Ort.=2,80$, $S=0,52$) olan öğrencilerin kısmen memnun olmayan ($Ort.=2,41$, $S=0,53$) ve tamamen memnun olmayan ($Ort.=2,10$, $S=0,56$) öğrencilere göre anlamlı olarak daha yüksek eğitim algısına sahip oldukları belirlenmiştir. Bununla birlikte; eğitimden tamamen memnun olmayan öğrencilerin ($Ort.=2,30$, $S=0,50$), tamamen memnun olan ($Ort.=1,81$, $S=0,87$) öğrencilere göre anlamlı olarak daha yüksek sürekli kaygı yaşadıkları ve eğitimden tamamen memnun olmayan ($Ort.=0,25$, $S=0,43$) öğrencilerin, kısmen memnun ($Ort.=0,08$, $S=0,28$) ve kararsız ($Ort.=0,05$, $S=0,23$) olanlara göre anlamlı olarak daha yüksek düzeyde umutsuzluk yaşadıkları tespit edilmiştir.

Araştırmada elde edilen eğitim algısı, durumluk-sürekli kaygı ve umutsuzluk puan ortalamaları Tablo4’de gösterilmektedir. Öğrencilerin eğitim algısı ve durumluk-sürekli kaygısının ‘orta’ umutsuzluklarının ise ‘düşük’ seviyede olduğu saptanmıştır.

Katılımcıların eğitim algısı ile durumluk-sürekli kaygı ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki farklılıklar Tablo 5’de gösterilmektedir. Buna göre; eğitim algısı değişkeni ile sürekli kaygı değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ($F=2,72$, $p<0,05$) bulunmuştur. Tukey HSD testine göre; eğitim algısını ölçmeye yönelik verilen olumlu ifadeler katılmadığını ($Ort.= 2,24$, $S=0,49$) belirten öğrencilerin katıldığını ($Ort.=1,90$, $S=0,64$) ifade edenlere göre anlamlı olarak daha yüksek düzeyde sürekli kaygı yaşadıkları tespit edilmiştir. Eğitim algısı ile durumluk kaygı ($F=0,66$, $p>0,05$) ve umutsuzluk ($F=0,60$, $p>0,05$) arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunamamıştır.

Araştırmada, ‘eğitim algısı, durumluk-sürekli kaygı ve umutsuzluk’ arasındaki istatistiksel ilişkiyi ve yönünü belirlemeye yönelik yapılan Pearson’s korelasyon analizinden elde edilen bulgular Tablo 6’da verilmektedir. Bu analizden anlaşıldığı üzere, umutsuzluk ile hem durumluk kaygı ($r=0,32$, $p<0,01$) hem de sürekli kaygı ($r=0,33$, $p<0,01$) arasında pozitif yönlü, istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu ancak; eğitim algısı ($r=-,05$, $p>0,05$) ile istatistiksel olarak anlamlı ilişki olmadığı bulunmuştur. Sürekli kaygı ile durumluk kaygı arasında ($r=0,43$, $p<0,01$) pozitif yönlü, istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu ve sürekli kaygı ile eğitim algısı ($r=-,14$, $p<0,05$) arasında negatif yönlü, istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tartışma

Üniversitelerin amacı, alanlarına göre özel donanımlı ve nitelikli profesyonel meslek üyeleri yetiştirmektir (31). Bu bağlamda hemşirelik lisans eğitiminin amacı ise; öğrencileri, toplumun sürekli değişen gereksinimlerine cevap verebilecek nitelikte bilgi, beceri ve tutumlarla donanımlı meslek üyeleri ve evrensel hemşirelik normlarına uygun profesyoneller olarak yetiştirmektir (32). Bu doğrultuda kritik düşünme, sorun çözme, çok yönlülük, iletişim ve kendine güven gibi

niteliklere sahip üniversite mezunu hemşireleri yetiştirmesi gereken eğitim kurumlarına da büyük sorumluluklar düşmektedir (33,34). Özellikle eğitim kurumlarının programlarını düzenlerken, sağlık bakım sisteminin özelliklerinden kaynaklanan stresli durumları ve buna bağlı öğrencilerde ortaya çıkabilecek kaygı, umutsuzluk tablolarını göz önünde bulundurmaları önemlidir.

Bu araştırma öğrencilerin eğitim algısının, öğrencilerin durumluk-sürekli kaygı ve umutsuzluk açısından farklılık göstermelerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığını belirlemeye ve eğitim algıları, durumluk-sürekli kaygı düzeyleri ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkileri tespit etmeye yönelmiştir. Bu kapsamda eğitim algısı açısından öğrencilerin sürekli kaygı konusunda farklılaştıkları, durumluk kaygı ve umutsuzluk ele alındığında eğitim algısının bir farklılaşmaya neden olmadığı belirtilebilir. Eğitim algıları düşük olan öğrencilerin yüksek olanlara oranla anlamlı biçimde daha fazla sürekli kaygı içerisinde oldukları söylenebilir. Bu durum eğitim kurumları için önemli bir bulgu olarak değerlendirilmelidir. Şu bir gerçektir ki; bireylerin algıladığı eğitim kalitesi, geleceğe daha kaygısız bir şekilde bakmalarının en önemli belirleyicisidir. Alınan eğitime yönelik olumsuz algıya sahip öğrencilerde umutsuzluk, kötümserlik duygularının gelişmesi doğal bir sonuç olarak kabul edilebilir.

İlgili yazında, yüksek düzeyde sürekli kaygıya sahip bireylerin tehdit edici koşullarda daha fazla durumluk kaygı yaşadıkları ileri sürülmüştür. Bu bağlamda, stres kaynaklarının yol açtığı geçici bir duygu olan durumluk kaygının, bireyin genel kaygı eğilimini yansıtan sürekli kaygı tarafından etkilendiği; dolayısıyla, kaygı yapısının bu iki görünümünün birbirleriyle ilişkili oldukları düşünülebilir (21,35). Bu araştırmada; öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri yükseldikçe durumluk-sürekli kaygı seviyelerinin de yükseldiği, sürekli kaygıları arttıkça durumluk kaygılarının arttığı fakat eğitim algısının düştüğü bulgulanmıştır. Ehtiyar ve Üngüren’in turizm eğitimi alan öğrenciler üzerinde yaptığı araştırmaya göre öğrencilerin sürekli kaygı puanı arttıkça durumluk kaygı puanı da artmaktadır. Aynı araştırmada öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı puanı arttıkça umutsuzluk puanının da arttığı tespit edilmiştir (36). Bu araştırma da elde edilen sonuçlar, yazındaki diğer araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Öğrencilerin sürekli kaygıları arttıkça eğitim algılarının düşmesi, yüksek stres düzeyinin eğitimle ilgili olumlu düşünmeyi engellemesinden kaynaklanmış olacağı düşünülebilir.

Gerek yabancı gerekse yerli yazında eğitim algısı, durumluk-sürekli kaygı ve umutsuzluk arasındaki ilişkiyi hemşirelik öğrencileri örnekleminde inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle araştırma, yerli yazında bu açığı kapatmaya katkı sağlayacak ve bundan sonraki araştırmalara örnek teşkil edecektir.

Sonuç

Okulu isteyerek seçen, okul arkadaşlarıyla ilişkileri çok iyi olan, eğitim kurumunda bulunmaktan tamamen memnun

olan öğrencilerde eğitim algısı arttıkça durumluk-sürekli kaygı ve umutsuzluk azalmaktadır. Öte yandan, okul başarısı düşük olan ve aldığı eğitimden tamamen memnun olmayan öğrencilerin eğitim algısı diğer gruplara göre daha düşük, durumluk-sürekli kaygı ve umutsuzluk düzeyleri daha yüksektir. Bununla birlikte umutsuzluk ile durumluk-sürekli kaygı arasında ve sürekli kaygı ile durumluk kaygı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca sürekli kaygı ile eğitim algısı arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Genel olarak eğitim algısını ölçmeye yönelik olumlu ifadeler katıldığını bildiren öğrencilerin durumluk-sürekli kaygı ve umutsuzlukları daha düşük bulunmuştur.

Bu bilgiler ışığında çalışma koşulları zor olarak bilinen hemşirelik mesleğini ve eğitim koşullarını tanıttıcı programların düzenlenmesinin mesleğin doğru bir şekilde algılanmasında etkili olacağı ileri sürülebilir. Öğrencilerin bilinçli olarak mesleği seçmeleri sağlandığında, yaşanabilecek stresli durumlarla daha kolay mücadele edebilecekleri açıktır. Öğrencilerin, gerek destek danışmanlık hizmetleri gerekse hazırlanan sosyal programlarla, kişiler arası iletişim becerileri geliştirilebilir ve bu yolla okula uyumları desteklenebilir. Öte yandan, bilimsel aktivitelerin artırılması, öğrencilerin bu programlara aktif olarak katılımının sağlanması ile de okula uyumları ve mesleği daha yüksek düzeyde benimsemeleri sağlanabilir. Bununla birlikte, özellikle uygulamalı eğitim sırasında modern araç-gereçler (simülatörler vb.) kullanılarak, öğrencilerin teorik bilgilerini pratiğe dönüştürmeleri ve bu şekilde mesleki uygulama sırasında yaşayabilecekleri stres, kaygı ve umutsuzluk duygularıyla daha kolay mücadele edebilmeleri sağlanabilir. Bunun sonucunda, öğrencilerin eğitimleriyle ilgili olumlu düşünceler geliştirmelerinin yolu açılmış olacaktır. Bu girişimlerin toplum açısından da önemli olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Çünkü insanın temel haklarından biri olan sağlık bakımı, iyi yetişmiş sağlık personeli tarafından sağlanabilir. Sağlık ekibi içerisinde hasta birey ve ailesiyle uzun süreli iletişim halinde olabilen hemşirelerin, sağlık bakımı verebilmeleri de sağlıklı olmalarına, iyi bir eğitim sürecinden geçmelerine, mesleklerini benimsemiş bireyler olarak sağlık hizmetlerine katılmalarına bağlıdır. Bu nedenle hemşirelik öğrencilerinin stresli eğitim sürecinde yaşayabilecekleri kaygı ve umutsuzluk durumlarıyla mücadele edilmesi, eğitim algılarını yükselterek okul başarılarını arttırabilmekte ve çalışma hayatlarında kaliteli hizmet sunmalarını sağlamada etkili olabilmektedir.

Kaynaklar

1. Bayık A. Ülkemizde hemşirelik eğitiminin gelişimi ve öğretime ilişkin sorunlar. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 1991; 7(3): 29-40.
2. Orgun F, Özkütük N, Bayık A. Hemşirelik öğrencilerin öğretim sistemine ilişkin görüş ve önerileri. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 2007; 23(1): 89-102.
3. Kumcağız H, Koyuncu S, Aydın G, Yılmaz A, Uzun A, Güneştaş İ. Samsun sağlık yüksekokulu hemşirelik bölümü öğrencilerinin kuramsal ve uygulamalı eğitimde yaşadıkları sorunların belirlenmesi. O.M.Ü. Tıp Dergisi, 2005; 22 (2): 71-77.
4. Bektaş A H. Hemşirelik öğrencilerinin kuramsal ve uygulamalı eğitimde yaşadıkları güçlükler ve öğretim elemanlarından beklentileri. Hemşirelik Forumu Dergisi, 2004; Eylül-Ekim: 45-54.
5. Çam O, Khorsid L, Özsoy S. Bir hemşirelik yüksekokulundaki öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinin incelenmesi, Hemşirelikte Araştırma Dergisi, 2000;1: 33-40.
6. Ünsar S, Erol Ö, Turan N. Meslek esasları dersi alan hemşirelik ve ebelik 1. Sınıf öğrencilerinin durumluk-sürekli kaygı düzeylerinin belirlenmesi. Hemşirelik forumu dergisi, 2006; Mayıs-Haziran/ Temmuz-Ağustos: 94-99.
7. Şahin C, eğitim fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri. Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, 2009; (27): 271 -286.
8. Sertbaş G, Bahar A. Anksiyete ve anksiyete ile baş etmede hemşirelik girişimleri. Hemşirelik Forumu Dergisi, 2004 ; (5): 39-44.
9. Işık E. Nevrozlar. Ankara: Baskı Kent Matbaa; 1996.
10. Sertbaş G. Gebelerde doğum öncesi ve doğum sonrası dönemlerde durumluk- sürekli kaygı düzeylerinin incelenmesi. Türk hemşireler dergisi, 1998; 48(6):16-19.
11. Öztürk O. Ruh sağlığı ve bozuklukları. Ankara: Hekimler Yayın Birliği; 1995.
12. Özgüven E. Psikolojik testler. Ankara: Pdrem Yayınları, 1994.
13. Deniz M E, Hamarta E, Arslan C, Başçiftçi F. Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu, umutsuzluk ve akademik başarılarının problem çözme yaklaşımları açısından incelenmesi, XVI. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 5-7 Eylül 2007, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
14. Dilbaz N, Seber G. Umutsuzluk kavramı: depresyon ve intiharda önemi, Kriz Dergisi, 1993; 1(3):134-138.
15. Konukbay D. Engelli çocuk ebeveynlerinin umutsuzluk düzeyleri ve problem çözme becerileri arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gülhane Askeri Tıp Akademisi; 2005.
16. Öz F. Sağlık alanında temel kavramlar. Ankara: İmaj İç ve Dış Ticaret A.Ş., 2004.
17. Tezel A, Arslan S, Topal M, Aydoğan Ö, Koç Ö, Şenlik M. Hemşirelik öğrencilerinin problem çözme becerileri ve depresyon düzeylerinin incelenmesi. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 2009; 12(4): 1-10.
18. Atasoy I, Sütütemiz N. Bir grup hemşirelik son sınıf öğrencisinin hemşirelik eğitimi ile ilgili görüşleri. F.N. Hemşirelik Dergisi, 2014;22(2):94-104.
19. Yalçın S, Açıkgöz İ. Sağlık bilimleri fakültesi son sınıf öğrencilerinin umutsuzluk düzeylerinin karşılaştırılması. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2014;11(26):259-270.
20. Aydın M, Erdoğan S, Yurdakul, M, Eker, A. Sağlık Yüksekokulu ve Sağlık Meslek Lisesi Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeyleri. S.D.Ü. Sağlık Bilimleri Dergisi, 2013; 4(1):1-6.

21. Kutanis R Ö, Tunç T. Hemşirelikte benlik saygısı ile durumluk ve sürekli kaygı arasındaki ilişki: bir üniversite hastanesi örneği. "İş,Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 2013;15(2):1-15.
22. Deveci S E, Çalmaz A, açık y. Doğu anadolu'da yeni açılan bir üniversitenin öğrencilerinde kaygı düzeylerinin sağlık, sosyal ve demografik faktörler ile ilişkisi. Dicle Tıp Dergisi, 2012; 39(2):189-196.
23. Çelikkalp Ü, Aydın A, Temel M. Bir sağlık yüksekokulu hemşirelik bölümü öğrencilerinin aldıkları eğitime ilişkin görüşleri. Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi, 2010;3(2):2-13.
24. Seber G. Beck umutsuzluk ölçeğinin geçerliği ve güvenilirliği üzerine bir çalışma. Doçentlik Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi;1991.
25. Öner N, Le Compte A. Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1985.
26. Spielberger CD, Gorsuch RL, Lushene RE. Manual for the State- Trait Anxiety Inventory. California: Consulting Psychologist Press, 1970.
27. Beck A T, Weissman A, Lester D, Trexler L. The measurement of pessimism: the hopelessness scale. J. ConsultClinPsychol 1974; 42, 861-868.
28. Seber G, Dilbaz N, Kaptanoğlu C, Tekin D. Umutsuzluk ölçeği; geçerlilik ve güvenilirliği. Kriz Dergisi, 1993; 1(3):139-142.
29. Durmuş B, Yurtkoru E S, Çinko M. Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2013.
30. Özdamar K. Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi. Ankara: Pelikan Tıp ve Teknik Kitapçılık Tic.Ltd.Şti.,2013.
31. Başer G. Hemşirelikte yükseköğretim. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 1994; 1(1):15-18.
32. Velioğlu P. Hemşirelik eğitiminde temel kavramlar. Türk Hemşireler Dergisi, 1988; 38(3-4):13-16.
33. Beydağ K D, Gündüz A, Özer F. Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin eğitimlerine ve mesleklerine bakış açıları, meslekten beklentileri. Pamukkale Tıp Dergisi, 2008;1(3):137-142.
34. Yiğit R, Esenay F I, Derbent E. Türkiye'de hemşirelik son sınıf öğrencilerinin profili. C.Ü. Hemşirelik Dergisi, 2007;11(3): 34-40.
35. Özgül F. Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinde Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi;2003.
36. Ehtiyar R, Üngüren E. Turizm eğitimi alan öğrencilerin umutsuzluk ve kaygı seviyeleri ile eğitime yönelik tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2008;1(4):159-81.